

شناسایی و تحلیل کیفی عناصر اساسی اهانت به مقدسات اسلام

نرگس بصیرزاده

دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد، گروه حقوق جزا و جرم شناسی، خرم آباد، ایران
lawyer_basir@yahoo.com

عبدالکریم شاحیدر

استادیار، عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور، گروه حقوق، تهران، ایران
ashaheydar@yahoo.com

چکیده

امروزه با گسترش دین مبین اسلام در سراسر جهان بویژه در کشورهای غربی، دولتمردان این کشورها سعی در اهانت به مقدسات اسلام می نمایند. باید خاطر نشان کرد در سالهای اخیر با گسترش اسلام، اهانت به مقدسات اسلام و اسلام ستیزی نیز گسترش روز افزونی پیدا کرده است. در واقع پایه و اساس و شالوده یک دین، مقدسات آن دین می باشد. در برخی از کشورها از جمله ایران احکام دینی و فقهی، از منابع اصلی قانونگذاری به شمار می رود قانونگذار با اعمال یک سری قوانین و مقررات از مقدسات دینی حمایت قانونی به عمل آورده است و به اعمال جرم انگاری توهین به مقدسات پرداخته است. در ماده ۵۱۳ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات و در ماده ۲۶ قانون مطبوعات قانونگذار به عنوان یک جرم دینی، توهین به مقدسات را جرم انگاری کرده است. در این مقاله، اولاً مفهوم مقدسات اسلام به گونه ای روشن تبیین گردیده است، ثانیاً عناصر اساسی مقدسات از منظر اسلام و حقوق کیفری شناسایی و تحلیل شده است.

واژگان کلیدی: توهین، مقدسات دینی، اسلام ستیزی، جرم انگاری

مقدمه

جرم توهین از جمله جرائمی است که بر ضد شخصیت معنوی اشخاص است که معمولاً ذیل جرائم علیه اشخاص بررسی و با توجه به کیفیت ارتکاب جرم و موضوع یا مخاطب توهین، به توهین ساده و مشدد تقسیم می‌شود. جرم توهین به مقدسات مذهبی به اعتبار موضوع که مقدسات اسلام می‌باشد و مخاطب توهین که ممکن است پیامبر اکرم (ص) یا ائمه اطهار و یا صدیق کبری (س) باشد در زمره توهین مشدد می‌باشد و قانونگذار مجازات شدیدتری را برای مرتکب این جرم لحاظ دانسته است و به دلیل اینکه امنیت و آسایش عمومی افراد جامعه را به مخاطره می‌اندازد در زمره جرائم علیه امنیت و آسایش عمومی قرار می‌گیرد. توهین به مقدسات در گذشته در قانون مجازات عمومی و نیز قانون تعزیرات مصوب ۱۳۶۲ پیش بینی نشده بود تا اینکه در سال ۱۳۷۵ با تصویب قانون مجازات اسلامی با عنوان تعزیرات و مجازات های بازدارنده قانونگذار در ماده ۵۱۳ نیز جرم انگاری کرده است. در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ بخش تعزیرات از کتاب پنجم قانونگذار در ماده ۵۱۳ به بررسی جرم توهین به مقدسات پرداخته و در ماده ۲۶۲ قانون مجازات اسلامی به بررسی جرم سب النبی و مجازات مرتکب آن پرداخته است. متأسفانه باید خاطر نشان کرد که در سالهای اخیر اهانت به مقدسات اسلام افزون تر شده و پاسخ گویی به این هنجارشکنی و حرمت شکنی و اهانت به مقدسات اسلام به عنوان یکی از ادیان های مقدس هم در سطح داخلی و قانونگذاری اسلامی و هم در سطح بین المللی و حقوق بشری امری ضروری و اجتناب ناپذیر است. در این مقاله به بررسی و مفهوم شناسی واژه مقدسات اسلام و اینکه عناصر اساسی تشکیل دهنده جرم توهین به مقدسات چه مواردی می‌باشد پرداخته می‌شود.

مفهوم شناسی واژه مقدسات

واژه مقدس یک لغت عربی بوده و جمع مقدس است. مقدس به معنای چیزی است که شایسته احترام است. به پاکی یاد شده، به پاکی خوانده شده و آنچه که مورد حرمت است آمده است. (دهخدا، ۱۳۷۳، ج ۱۳، ص ۱۸۸۲۶) مقدسات جمع مقدسه است و مقدس به معنای پاک، پاکیزه و منزّه، مرد خدا که از منیّهات بپرهیزد، پارسا و آنچه که از نظر دینی مورد توجه و تقدیس قرار گیرد آمده است. (معین، ۱۳۷۱، ص ۴۲۹۱) از نظر لغوی مقدسات جمع کلمه مقدسه می‌باشد که این لفظ خود تانیث (مقدس) است و مصدر آن کلمه (قدس) می‌باشد. کلمه قدس را در معنای مصدری آن به طهارت و پاکی و پاکیزگی معنا کرده اند. (الخوری، ۱۸۸۹، ج ۲، ص ۹۷۲) در قرآن کریم نیز کلمه مقدس و دیگر کلمات هم ریشه آن در موارد مختلفی به کار رفته است، مقدس صفت برای مکان قرار گرفته است و لفظ قدوس برای خداوند قرار گرفته است و لفظ قدس از صفات جبرئیل بر شمرده است. (هویدی، ۱۴۱۲، ص ۳۴۷) و برای درک معنای اصطلاحی مقدسات بهتر است ابتدا مورد کاربرد لفظ مقدس و مقدسات مشخص شود. مقدسات ممکن است که نسبت به یک سری عناصر مادی که مورد احترام عموم افراد یک جامعه قرار دارد، از قبیل: خاک، سرزمین، پرچم، سرود یا نسبت به یک عناصر غیر مادی از قبیل رویدادهای مهمی که در یک کشور اتفاق می‌افتد و مورد قبول و احترام غالب افراد جامعه قرار می‌گیرد. مانند: دفاع مقدس، و... بکار می‌رود. یا لفظ مقدس در مورد عناصری که در یک دین و مذهب مورد احترام ویژه مومنان آن می‌باشد بکار می‌رود. مثلاً در دین اسلام مسلمانان نام خداوند، قرآن پیامبر و کعبه، برخی از مساجد و دین را موصوف به وصف مقدس می‌کنند و می‌گویند نام مقدس خداوند، دین مقدس اسلام، شریعت مقدس اسلام، و... در دین مسیحیت نیز عناصری مانند کلیسا، خداوند، حضرت مریم، حضرت عیسی، را موصوف به مقدس می‌دانند. مقدسات از نظر اصطلاحی عبارت است از اموری که در نزد، یک دین یا مذهب دارای احترام خاصی است به گونه ای که احترام آنها بر عموم واجب و هتک حرمت آن بر پیروان آن دین حرام باشد. از این دیدگاه مقدسات اسلامی عبارت است از اموری که نزد خداوند دارای احترام باشد و احترام آنها بر عموم واجب و هتک حرمت آنها حرام باشد. اعم از اشخاص مانند انبیاء و اوصیاء یا اماکن مانند کعبه، مسجدالحرام، بیت المقدس، و سایر مساجد و یا اشیاء مانند کتب آسمانی (حسینی دشتی، ۱۳۷۹، ج ۹، ص ۵۵۴) در اصلاح مقدس به چیزی می‌گویند که قابل ستایش و احترام فوق العاده باشد و یاد و توجه به آن حس عمیق و ژرف درباره آن، که توأم با بزرگی و عظمت باشد در انسان ایجاد

بزرگی و عظمت کند. منظور از مقدسات اسلام در درجه اول ذات باری تعالی و پس از آن همه مکان‌ها، چیزها و اشخاصی هستند که از لحاظ موازین دین اسلام مقدس و قابل احترام محسوب می‌شوند، مثل قرآن کریم یا کعبه یا مزار پیامبر و امامان (علیهم السلام) و یا شخصیت‌های مورد احترام سایر مذاهب که از نظر اسلام واجب‌التعظیم هستند مثل (حضرت مریم یا هاجر یا شخصیت‌های اسلامی مثل حضرت ابوالفضل یا علی اکبر یا زینب یا خدیجه (علیهم السلام) (صادقی، ۱۳۸۹، ص ۱۶۳) مقدسات از نظر اصطلاحی عبارتند از اموری که در نزد یک دین یا مذهب دارای احترام خاصی است به گونه‌ای که احترام به آنها بر عموم واجب و هتک حرمت آن بر پیروان آن دین حرام باشد. بنابراین مقدسات اسلامی چنین تعریف شده است. مقدسات، از اموری که نزد خداوند دارای احترام باشد و احترام آنها بر عموم واجب و هتک حرمت آنها حرام باشد، اعم از اشخاص مانند انبیاء و اولیاء یا اماکن مانند: کعبه، مسجد الحرام، بیت المقدس، و سایر مساجد و یا اشیاء مانند کتب آسمانی (حسینی دشتی، ۱۳۷۹، ج ۹، ص ۵۵۴). در دین مقدس اسلام خداوند مقدس‌ترین چیزی است که می‌توان گفت که دیگر مقدسات نیز مقدار قداستشان بستگی به میزان تقرب و منزلتی که در نزد خداوند دارند برمی‌گردد. همین جهت در قرآن مجید آمده است: اوست خدای یکتایی که غیر از او خدایی نیست، سلطان مقتدر عالم، پاک از هر نقص و آرایش و منزه از هر عیب و ناشایست‌ایمنی بخش (سوره حشر، آیه ۲۳) به خاطر همین مقدس بودن خداوند است که در بین مسلمانان هر صبح و شام به بزرگی از خداوند یاد می‌کنند و هر گونه عملی را که موجب تحقیر یا توهین و انکار خداوند باشد را ممنوع می‌دانند. البته ملائکه الله (جبرئیل، ماروت، هاروت، میکال، ملک الموت) ملائکی هستند که در قرآن کریم از آنها یاد شده است. و بنابر آیات قرآن کریم، ملائکه الله رسولان الهی هستند. (سوره انعام، آیه ۶۱) (سوره فاطر، آیه ۱) (سوره نحل، آیات ۲۸ و ۳۲) (سوره حج، آیه ۷۵) که به تدبیر امور جهان مشمول اند. و به هیچ وجه مخالف خداوند رفتار نمی‌کنند. اعمالشان به دستور خداوند است و بدون رضایت او کاری نمی‌کنند. (سوره انبیاء، آیه ۲۷ و ۲۸) و همچنین دائماً مشغول حمد و ستایش خداوند هستند. "نَسِجُ بَحْمَدِكِ وَ نَقْدِسُ لَكَ" (سوره بقره، آیه ۳۰) ایمان به ملائکه در کنار ایمان به خداوند پیامبران و کتب آسمانی و آخرت بر مومنان لازم شمرده شده است و دشمنی با فرشتگان کفر خوانده شده است. (سوره بقره، آیه ۱۷۶) با توجه به همین آیات در فقه اسلامی انکار ملائکه و دشمنی با آنان کفر شمرده شده و جز مصادیق ارتداد ذکر شده است. برخی دلیل این حرمت ویژه را عصمت ملائکه خداوند در نزد مسلمانان ذکر کرده‌اند. (یوسفیان و شریفی، ۱۳۷۷، ج ۱، ص ۳۴۴)

عناصر اساسی اهانت به مقدسات

عناصر اساسی اهانت به مقدسات ممکن است شامل زمانهای مقدس یا مکانهای مقدس یا امر توهین شده که ممکن است شامل اشخاص یا اشیاء مقدس، اشخاص توهین شده ممکن است شامل، اهانت نسبت به پیامبر اکرم (ص) یا غیر از پیامبر اکرم (ص) باشد و غیر از پیامبر اکرم (ص) شامل امامان باشد یا شامل غیر امامان از جمله حضرت زهرا (س) باشد که در ماده ۵۱۳ و ماده ۲۶۲ قانون مجازات اسلامی نیز جرم انگاری شده است و یا با توجه به عنصر کیفری جرم باشد.

۱. عنصر مکان

از نظر اسلام مکانها از حیث ارزش و احترام با هم مساوی نیستند. از این رو برخی از این مکانها هستند که دارای ارزش و احترام می‌باشند. بدین جهت خداوند در آیاتی از قرآن کریم به برخی از این مکانها قسم یاد می‌کند و قسم یاد کردن خداوند به این مکانها، نشانه‌ی ارزش والای این مکانهاست. "وَ التَّيْنِ وَ الزَّيْتُونِ. وَ طُورِ سَيْنِينَ. وَ هَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ." "سوگند به انجیر و زیتون و به طور سینا و به این شهر امن (مکه) (سوره تین، آیه ۳ و ۲) "وَ الطُّورِ. وَ كِتَابِ مَسْطُورٍ. فِي رَقٍّ مَّنْشُورٍ. وَ الْبَيْتِ الْمَعْمُورِ. وَ السَّقْفِ الْمَرْفُوعِ. وَ الْبَحْرِ الْمَسْجُورِ." "سوگند به طور. و سوگند به کتاب نوشته شده. در ورقی سرگشاده. و سوگند به بیت المعمور. و سوگند به سقف برافراشته. سوگند به دریای آکنده و افروخته (سوره طور، آیه ۱۱ الی ۶) همچنین برخی از مکانها در قرآن کریم به عنوان مقدس و مبارک یاد شده است. "إِنِّي أَنَارِبُكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى" همانا من پروردگار تو هستم. پس هر دو کفش خود را در آور که تو در وادی مقدس طوی هستی. (سوره طه، آیه ۱۲) و از دیگر مواردی که در دین اسلام، مقدس به حساب می‌آید، برخی اشیاء مقدس است. با اینکه این اشیاء با اشیاء دیگر فرقی ندارد ولی از حیث

معنوی دارای ارزش و احترام ویژه ای است. از این رو بدین جهت مورد احترام و و مقدس بودن مسلمانان قرار می گیرد.

مصادیق مکانهای مقدس در اسلام

الف) کعبه

از مقدس ترین مکانها در نزد مسلمانان می باشد و خداوند آن را خانه امن خود قرار داده است و از پیامبران الهی، ابراهیم و اسماعیل پیمان گرفته است که آن را پاک گردانند. " وَأَذِجَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنَا وَآتَخَذُوا مِن مَّقَامِ اِبْرَاهِيمَ مُصَلًى وَعَهْدِنَا لى اِبْرَاهِيمَ وَاسْمَاعِيلَ اَنْ طَهَّرَ بَيْتِى لِّلطَّائِفِينَ وَاللَّائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ. " آنگاه که کعبه را محل اجتماع و جایگاه امن مردم قرار دادیم و گفتیم: مقام ابراهیم را محل نماز قرار دهید، و به ابراهیم و اسماعیل سفارش کردیم که خانه ی مرا برای کسانی که برای طواف و اعتکاف و نماز می آیند پاکیزه کنید (سوره بقره، آیه ۱۲۵) " وَأَذِ بَوَانَا لَابْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ اَنْ لَا تُشْرِكَ بى شَيْئًا وَطَهَّرَ بَيْتِى لِّلطَّائِفِينَ وَاللَّائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ " و چون برای ابراهیم جایگاه کعبه را آماده کردیم چیزی را شریک من نکن و خانه ام را برای طواف کنندگان و قیام کنندگان و رکوع کنندگان و سجود کنندگان پاک دار. (سوره حج، آیه ۲۶) " اِنْ اَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِّلنَّاسِ لَلَّذِى بَنَى بَنَى لَدِى بَيْكَهٗ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ " و همانا نخستین خانه ای که برای عبادت مردم بنا شد همان است که در مکه است و مایه ی برکت و هدایت برای جهانیان است. (سوره آل عمران، آیه ۹۶) و نشانه های ربوبیت خداوند در آن آشکار نمایان است. (سوره آل عمران، آیه ۹۷) با توجه به همین قداست که فقهای به طور اسلامی آلوده نمودن عمدی کعبه را مستوجب مجازات اعدام دانسته اند. (نجفی، ۱۳۶۳، ج ۴۱، ص ۶۰۰)

ب) مساجد

یکی از مکانهای مقدس در اسلام مساجد می باشد. به خاطر قداستشان در فقه اسلامی احکام زیادی بر آنها مرتب شده است. مساجد از حیث شرافت و قداست با هم متفاوت می باشند. در بین آنها مسجد الحرام و مسجد النبی و مسجد الاقصی از شرافت و قداست و احترام ویژه ای برخوردار است. به نحوی که حتی داخل شدن در آنها مشروط به اسلام و طهارت و پاکی است. (امام خمینی ره، ۱۳۶۹، ج ۲، ص ۳۸)

ج) مشاهد مشرفه

مشاهد مشرفه که عبارت است از محل دفن معصومین (ع) برای مسلمانان مخصوصا شیعیان از احترام ویژه ای برخوردار است. به نحوی که برخی از احکام مساجد را نیز در آن جاری می دانند. از قبیل طهارت برا ورود به آن، از این رو می بینیم علما کسانی را که به هرنحوی عملی انجام دهند که موجب هتک حرمت و توهین به این مکانها شود مستحق تعزیر دانسته اند. (نجفی، ۱۳۶۳، ج ۴۱، ص ۳۷۴)

۲. عنصر زمان

یکی دیگر از موارد قداست در دین اسلام قداست برخی از زمانها است. زمانها نیز از حیث شرافت و ارزش با هم مساوی نیستند و برخی از آنها نسبت به برخی دیگر دارای قداست و شرافت هستند. در قرآن مجید آیاتی از کلام وحی وجود دارد که در آن برخی ایام مقدس و مورد احترام هست. " وَ لَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسًى بِآيَاتِنَا اَنْ اَخْرِجَ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَذَكَرَهُمْ بِاِيْمِ اللّٰهِ اِنْ فِى ذٰلِكَ لآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُوْرٍ " و همانا موسی را با آیات خود فروفرستادیم که: قوم خود را از تاریکی ها به سوی روشنایی بیرون آو، و روزهای عبرت انگیز را به آنان یاد آوری کن که قطعا در این یادآوری برای هر صبر پیشه ی شکرگزاری عبرت هاست. (سوره ابراهیم، آیه ۵) و نیز برخی از بزرگان و برگزیدگان خداوند دارای قداست و دارای احترام ویژه ای برخوردار هستند.

مصادیقی از زمانهای مقدس

الف) ماه مبارک رمضان

یکی دیگر از زمانهای مقدس در نزد مسلمانان ماه مبارک رمضان است که دارای قداست و احترام خاصی نسبت به ماههای دیگر است. نقل شده است که حضرت علی (ع) یکی از اصحاب را که در ماه مبارک رمضان شراب نوشیده بود حد شرب خمر زد سپس پس از یک شب حبس، روز بعد ۲۰ ضربه تازیانه زد. وقتی علت این ۲۰ ضربه تازیانه را از حضرت پرسیده شد حضرت جواب داد: آن ۸۰ ضربه تازیانه را برای شرب خمر زدم و این ۲۰ تازیانه را برای این زدم که حرمت این ماه مبارک رمضان را رعایت نکرده بود. (حر عاملی، ۱۴۰۳، ج ۱۶، ص ۴۷۴) شب قدر با ارزش ترین زمانها در دین اسلام همین شب قدر است که در قرآن کریم نیز این شب بهتر از هزار ماه دانسته شده است. در قانون مجازات اسلامی برای عمل روزه خواری در ملاعام مجازاتی نیز مقنن مشخص کرده است که نشان از مقدس بودن و قداست ویژه به ماه رمضان دارد. به موجب ماده ۶۳۸ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات مقنن عنوان می کند: هر کس علنا در انتظار و اماکن عمومی و معابر تظاهر به عمل حرامی نماید علاوه بر کیفر عمل به حبس از ده روز تا دو ماه یا تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم می گردد و در صورتی که مرتکب عملی شود که نفس آن عمل دارای کیفر نمی باشد ولی عفت عمومی را جریحه دار نماید فقط به حبس از ۱۰ روز تا دو ماه یا تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم خواهد شد. که نشان از اهمیت ماه مقدس رمضان دارد.

ب) ماههای حرام

یکی دیگر از زمانهایی که در اسلام نسبت به دیگر زمانها دارای احترام ویژه ای می باشد، ماههای حرام است که عبارتند از رجب، ذیقعد، ذی الحجه، محرم خداوند مسلمانان را از شکستن حرمت این ماهها نهی نموده است، (سوره مائده، آیه ۲) (سوره توبه، آیه ۳۷) در این چهار ماه، مسلمانان از جنگ و ظلم و ستم و ریختن خون دیگران نهی شده است. به همین خاطر است که هر کس به وسیله قتل در این ماهها حرمت آن را از بین ببرد علاوه بر دیه قتل باید به اندازه یک سوم دیه بیشتر بپردازد. (امام خمینی ره، ۱۳۶۹، ج ۲، ص ۵۵۷) در ماده ۵۵۵ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ (هرگاه رفتار مرتکب وفوت مجنی علیه هر دو در ماههای حرام محرم، رجب، ذی القعدة، ذی الحجه، یا در محدوده حرم مکه، واقع شود خواه جنایت عمدی باشد خواه غیر عمدی باشد، علاوه بر دیه نفس، یک سوم دیه نیز افزوده می گردد، سایر مکانها و زمانهای مقدس و متبرک مشمول حکم تغلیظ دیه نیست)

ج) اعیاد مذهبی

یکی دیگر از زمانهای مقدس در دین اسلام اعیاد اسلامی است. مانند جمعه، عید فطر، عید قربان با توجه به همین قداست است که فقهای اسلامی کسی را که در چنین زمانهایی متبرک زنا شود علاوه بر حد، مستحق تعزیردانسته است. (مجلسی، ۱۴۰۳، ص ۱۳)

۳. امر مورد توهین

امری که مورد توهین قرار می گیرد ممکن است نسبت به انسان باشد یا اشیاء و در مورد انسان ممکن است توهین نسبت به پیامبر اکرم (ص) صورت گیرد یا نسبت به غیر پیامبر اکرم (ص) باشد و غیر پیامبر ممکن است امام باشد یعنی نسبت به امامان ۱۲ گانه صورت گیرد یا نسبت به غیر امام صورت گیرد و توهین نسبت به غیر امام ممکن است ولی الهی باشد یا غیر ولی الهی صورت گیرد.

الف) توهین نسبت به انسان

توهین نسبت به انسانها ممکن است متوجه شخص پیامبر اکرم (ص) صورت گیرد یا اینکه توهین نسبت به غیر پیامبر (ص) صورت گیرد توهین به پیامبر اکرم (ص) که در ماده ۲۶۲ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ مقنن آن را جرم انگاری کرده است. قانونگذار عنوان می کند: هر کس پیامبر اکرم (ص) را و یا هریک از انبیای عظام الهی را دشنام دهد یا قذف کند سب النبى است و به اعدام محکوم می شود.

تبصره: قذف هریک از ائمه معصومین (ع) و یا حضرت زهرا (س) یا دشنام به ایشان در حکم سب النبى است. (ماده ۲۶۲ قانون مجازات اسلامی) در ماده نام پیامبرگرامی اسلام عنوان شده است و سب ائمه معصومین و دختر گرامی ایشان حضرت زهرا در صورتی که توهین به این بزرگان توهین به پیامبر اکرم (ص) باشد در حکم سب النبى است و مرتکب جرم به اعدام محکوم

می شود. در این ماده قانونگذار سب و توهین نسبت به پیامبراکرم (ص) را جرم انگاری کرده است و در صورتی که توهین کننده به پیامبر دشنام دهد یا ایشان را قذف کند به اعدام محکوم می شود.

و یا اینکه توهین نسبت به انسان ها ممکن است شامل غیرپیامبراکرم (ص) صورت گیرد. در ماده ۵۱۳ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات قانونگذار عنوان می کند:.....هریک از انبیاءعظام یا ائمه طاهرین (ع) یا حضرت صدیقه طاهر(س) را اهانت نماید در اینجا قانونگذار اهانت به اشخاص غیر از پیامبر اکرم (ص) را جرم انگاری کرده است. و اشخاص غیر از پیامبراکرم (ص) ممکن است امامان معصوم باشد یا غیر از امامان معصوم باشد. توهین و سب امامان از جمله امام علی (ع) شخصی از امام صادق (ع) سوال می کند در مورد مردی که به حضرت علی (ع) دشنام می دهد و از او تبری می جوید چی می فرماید: حضرت جواب دادند: به خدا سوگند خونس حلال است و هزارتای آنها به اندازه یک نفر از شما ارزش ندارد، او را واگذار. (عاملی، ۱۴۰۳، ج ۱۶، ص ۴۶۱) بر اساس این روایت از امام صادق(ع) که عنوان می کند خون شخص مرتکب جرم مباح می باشد. لذا اگر سب امام علی (ع) باعث توهین به پیامبر باشد و سب پیامبر باشد در اینجا در حکم سب النبی است و شخص مرتکب به مجازات سب النبی که جرم آن اعدام است محکوم می شود. اهانت به شخصیت های معنوی سایر ادیان نیز ممنوع می باشد و این حکم عام و فراگیر است. و بر اساس آن اهانت به شخصیت های مذهبی سایر ادیان نیز ممنوع اعلام شده است و لزوم احترام به انبیاء و تکریم آنها از ضروریات دین اسلام است. به عنوان مثال شهید ثانی از جمله فقیهایی است که اهانت به سایر انبیای الهی را مانند توهین به پیامبر گرامی اسلام (ص) محقق مجازات سب النبی و اعدام دانسته است. علاوه بر وجود پیامبر اسلام (ص) انبیاء دیگر نیز در نزد مسلمانان مقدس و مورد احترام می باشند. آیات زیادی از قرآن دلالت دارد که خداوند متعال برای هدایت انسانها پیامبرانی را فرستاده است.

" وَ لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ... " و همانا پیش از تو رسولانی فرستادیم. (سوره رعد، آیه ۳۸)
" وَ لَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ... " و همانا پیش از تو فرستادگانی به سوی قومشان گسیل داشتیم. (سوره روم، آیه ۴۷) تعداد این پیامبران برابر آنچه از روایات استفاده می شود مختلف است ولی مشهور این است که از طرف خداوند یکصد و بیست و چهار هزار پیامبر فرستاده شده است. (احسان بخش، ۱۳۷۰، ج ۸، ص ۳۴۷) دلیل قداست پیامبران همان مقام عصمتشان می باشد، که علمای ما در کتب عقاید به وسیله آیات و روایات عصمت آنان را ثابت نموده اند. (قلعه کهنه، ۱۳۳۹، ص ۱۳۱) علما و فقهای اسلامی کامل دانستن انبیاء و لزوم احترام به آنان را از ضروریات دین مبین اسلام دانسته اند، از این رو هر کس را که نسبت به انبیاء توهین کند و یا آنان را انکار کند مستحق مجازات دانسته اند. امامان ۱۲ گانه و حضرت زهرا در نزد شیعیان دارای احترام خاص و قداست هستند. و دلیل این قداست را عصمت این افراد می دانند که به وسیله آیه تطهیر برایشان ثابت شده است.

"إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا"

جز این نیست که خدا می خواهد آلودگی را از شما اهل بیت بزدايد و شما را كاملا پاکیزه گرداند. (سوره احزاب، آیه ۳۳)
علاوه بر این علما، ائمه و فاطمه (س) را به منزله نفس و خود پیامبر دانسته اند، از این رو همان احترامی که برای پیامبر لازم است برای ایشان نیز لازم شمرده اند. عصمت ائمه و فاطمه زهرا (س) و لزوم احترام به آنان نیز نزد شیعیان ثابت می باشد و حتی در بین علما اجماع شده است. (نجفی، ۱۳۶۳، ج ۴۱، ص ۴۳۵) تفسیر مضیق قانون اقتضا می کند که سب پیامبرمنحصر در اهانت به پیامبر اسلام (ص) باشد بنابراین گرچه اهانت به ائمه معصومین نیز در برخی منابع شرعی، سب به حساب آمده است اما بر اساس ظاهر این ماده باید اهانت به غیر پیامبر را جرم تعزیری دانست. بسیاری از فقها قذف حضرت زهرا (س) و سب ائمه (ع) را مستلزم مجازات قتل دانسته اند. (زراعت، ۱۳۸۱، ص ۵۱۳) و از دیدگاه فقیهان اهل سنت، سب کننده پیامبر را کافر و مرتد می دانند اما سب صحابه و ائمه معصومین (ع) را مستوجب تعزیر دانسته اند. (زراعت، ۱۳۸۲، ص ۱۰)

اهانت به غیر از امامان معصوم که قانونگذار در ماده ۵۱۳ و ماده ۲۶۲ قانون مجازات اسلامی توهین به صدیق کبری را به عنوان مقدمات جرم انگاری کرده است. جرم سب النبی در حقیقت یکی از مصادیق اهانت به مقدسات اسلام است که به صورت خاص پیش بینی شده است و از احکام مسلک فقهی است. فقهای شیعه واژه نبی را منحصر در پیامبر نمی دانند بلکه اهانت به

سایر پیامبران و امامان معصوم و حضرت زهرا را نیز از مصادیق سب النبى دانسته اند . (زراعت، ۱۳۸۲، ص ۵۱۴) یکی از مصادیقی که به صورت خاص در ماده ۵۱۳ ق.م.ا بیان شده است ، اهانت به حضرت زهرا (س) است . و اینکه ابهامی که در مورد اهانت به ائمه طاهرين (ع) وجود دارد ، در اینجا نیز مطرح است . یعنی ظاهر ماده نیز بیانگر آن است که برخی از مصادیق اهانت حضرت زهرا (س) مشمول عنوان (سب النبى) است و برخی از مصادیق آن مشمول چنین عنوانی نیست که برای روشن شدن موضوع ، لازم است به منابع شرعی مراجعه شود . تقریباً همه فقیهان شیعه اتفاق نظر دارند که سب حضرت زهرا (س) همچون سب پیامبر (ص) است و مستوجب قتل است . زیرا کسی که حضرت زهرا (س) را سب کند ، گویی پیامبر (ص) را سب کرده است . (در اختلاف میان فقیهان وجود ندارد که هر کس ائمه (ع) و حضرت زهرا را سب کند ، مانند آن است که پیامبر (ص) را سب کرده است و حتی ادعای اجماع محصل نسبت به آن شده است و دلیلش آن است که ائمه (ع) و حضرت زهرا (س) مانند خود پیامبر(ص) هستند و حکم آنها حکم پیامبر است و همه آنان تابع یک حکم هستند . (خویی ، ۱۴۲۲، ج ۲، ص ۲۶۵) ملاکی از مجموع کلام فقهها به دست می آید آن است که خاندان نبوت و امامت از نظر اعتبار معنوی ، حکم یکسانی دارند ، یعنی اهانت به آنان یک مجازات دارد و منظور از خاندان ، همه معصومین (ع) هستند که شامل پیامبر (ص) . حضرت زهرا و ۱۲ امام است . اگر کسی به پیامبر و یکی از امامان و حضرت زهرا (س) اهانت کند ، قاعده خاصی وجود ندارد که به چند اعدام محکوم شود یا اینکه به یک اعدام ، اما می توان گفت چنانکه این اهانت ها به صورت جداگانه انجام شده باشد به اعدام های مختلف محکوم می شود . (زراعت ، ۱۳۸۱، ص ۱۹) بیشتر فقها دشنام به حضرت زهرا را نیز از مصادیق سب النبى می دانند و گروهی نیز آن را منحصر در قذف وی دانسته اند ، مگر اینکه دشنام به ایشان منجر به دشنام به پیامبر گردد . اما در مورد دشنام به کادر وهمسر و فرزندان پیامبر ، اختلاف نظر وجود دارد و به علامه حلی نسبت داده شده است که اعتقاد به این تسری دارد . (حرعالملی، ۱۴۰۳، ج ۹، ص ۱۹۴) در مورد اینکه آیا سبّ مادر و پدر و فرزند و همسر پیامبر (ص) نیز مانند خود پیامبر (ص) است ، اختلاف نظر وجود دارد ، گروهی از فقیهان سبّ مادر و فرزند پیامبر را نیز مانند سبّ پیامبر (ص) دانسته و آورده اند : «اما سبّ مادر پیامبر نیز مانند سبّ خود پیامبر (ص) است چون مادر پیامبر از خود پیامبر کسب قداست می کند و معلوم است که پیامبر متنجس به تنجس جاهلیت نشده است . گروهی از فقیهان این حکم را منحصر به حضرت زهرا (س) نموده اند ، زیرا در مورد ایشان اجماع وجود دارد (عاملی جعبی ، ۱۳۷۸، ج ۹، ص ۱۹۴) گروهی دیگر از فقیهان قذف مادر پیامبر را سبب ارتداد می دانند؛ پس اگر مرتد فطری باشد ، توبه اش قبول نمی شود بلکه به قتل می رسد و سایر احکام مرتد نیز نسبت به او جاری است (مکی ، ۱۳۸۴، ج ۲، ص ۴۴۸) گروهی دیگر میان قذف و سبّ ، تفصیل داده و قذف آنان را سبّ قتل می دانند اما سبّ مادر پیامبر (ص) را در صورتی موجب قتل دانسته اند که منجر به سبّ پیامبر (ص) گردد : قذف حضرت زهرا (س) شاید از این جهت مانند سبّ پیامبر (ص) است که احترام وی همچون احترام فرزندانش واجب می باشد ولی سبّ دیگر خویشان پیامبر در صورتی موجب قتل است که عرفاً نام سبّ النبى بر آن صدق نماید وگرنه نمی توان آن را در حکم سبّ پیامبر (ص) دانست در مورد قذف عایشه، همسر پیامبر نیز حکم به ارتداد سبّ کننده داده نشده است . (نجفی، ۱۳۶۳، ج ۴۱، ص ۴۳۸) برخی نیز الحاق سبّ خویشان پیامبر را به سبّ پیامبر انکار کرده اند . جمعی از فقیهان سبّ مادر و دختر پیامبر را در حکم سبّ پیامبر دانسته اند و جمعی دیگر سبّ مادر و دختر امام معصوم را مانند سبّ خود امام معصوم دانسته اند اما دلیلی بر این ادعا وجود ندارد بلکه اصل آن است که چنین حکمی منتفی باشد و به همین دلیل است که محقق نجفی گفته است : اقامه دلیل برای اثبات برخی از این احکام ، مشکل است و همچنین الحاق سب اولاد پیامبر و ائمه و همسرانشان و اجداد و جدات ایشان به خود پیامبر و ائمه، مشکل است و حتی می توان آن را ممنوع دانست مگر اینکه سبّ ایشان به سبّ پیامبر و امام برگردد . (زراعت ، ۱۳۸۱، ص ۲۰) و توهین ممکن است نسبت به ولی الهی باشد یا نسبت به غیر ولی الهی صورت گیرد .

در اصل ۱۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی قانونگذار عنوان می کند: که مردم ایران از هر قبیله که باشند از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ و نژاد و زبان و مانند اینها سبب امتیاز نخواهد شد . لذا در ماده ۵۱۴ قانون مجازات اسلامی مقنن عنوان می کند: هر کس به حضرت امام خمینی ، بنیانگذار جمهوری اسلامی و مقام معظم رهبری به نحوی از انحا اهانت نماید به حبس از شش ماه تا دو سال محکوم خواهد شد . ولایت فقیه از لحاظ ارث و سایر احکام حقوقی نیز دارای حقوق مساوی با افراد دارند

ولی به لحاظ جایگاه سیاسی که در جامعه اسلامی دارند قانونگذار اهانت به ولایت فقیه را جرم انگاری کرده است و برای مرتکب آن مجازات حبس ۶ ماه تا ۲ سال را لحاظ دانسته است و در مورد اهانت به سایر اشخاص قانونگذار طبق ماده ۶۰۸ قانون مجازات اسلامی آن را جرم انگاری کرده است. در ماده ۶۰۸ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات قانونگذار عنوان می کند: توهین به افراد از قبیل فحاشی و استعمال الفاظ رکیک چنان چه موجب حد قذف نباشد به مجازات شلاق تا ۷۴ ضربه و یا پنجاه هزار تا یک میلیون ریال جزای نقدی محکوم می شود. لذا قانونگذار با توجه به اینکه اهانت متوجه چه اشخاصی می باشد از مجازات اعدام گرفته که نسبت به پیامبر اکرم (ص) در ماده ۲۶۲ ق.م.ا تا مجازات به اشخاص عادی موضوع ماده ۶۰۸ قانون تعزیرات را جرم انگاری کرده است.

(ب) توهین نسبت به اشیاء

در دین مبین اسلام، اشیایی وجود دارد که مقدس محسوب می شوند، با اینکه این اشیاء با اشیاء دیگر فرقی ندارد ولی از حیث معنوی دارای ارزش و احترام ویژه ای استبه دلیل اینکه قداست و ارزش خود را از ذات اقدس الهی می گیرند. از این رو بدین جهت مورد احترام و مقدس بودن این اشیاء در نزد مسلمانان است.

نمونه هایی از اشیاء مقدس در اسلام

(الف) قرآن کریم

مقدس ترین شیء در نزد مسلمانان قرآن کریم می باشد. این معجزه جاویدان و کلام خداوند که در پاک ترین زمانها بر قلب مقدس و نورانی پیامبر اکرم (ص) نازل شده و کتابی است غیر قابل تحریف و تمسک کردم به آن بعثت هدایت و نجات بشر می باشد. (مجلسی، ۱۴۰۳، ص ۱۰۸) در مورد فضیلت قرآن کریم پیامبر گرامی اسلام چنین فرموده است: قرآن شریف از هر چیز بجز خدا برتر است هرکس به قرآن احترام بگذارد محققا خدا را احترام کرده و هرکس قرآن را احترام نکند حرمت خداوند را سبک شمرده است و حرمت قرآن به خداوند مانند حرمت پدر به پسر است. (طباطبائی بروجردی، ۱۳۶۷، ج ۱۵، ص ۷)

(ب) حجر الاسود

یکی دیگر از اشیائی که نزد مسلمانان مورد احترام شدیدی می باشد حجر الاسود است. در مورد فضیلت آن روایات زیادی نقل شده است. در این زمینه رسول گرامی اسلام فرموده است: این سنگ دست راست خداوند در روی زمین است. (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۲، ص ۴۰۶) و تنها سنگی است که برای دست زدن به آن و بوسیدن آن از طرف پیامبر و ائمه سفارش شده است (همان، ص ۴۰۸) و آن را از درهای بهشت دانسته اند. (همان، ص ۴۰۹)

(ج) ضرایح مقدسه

یکی دیگر از اشیاء مقدس در نزد مسلمانان، ضرایحی است که روی قبر بزرگان دین بوده و مورد احترام مسلمانان، مخصوصا شیعیان می باشد. و هرگونه بی احترامی نسبت به آن موجب مجازات شخص خواهد شد، بدین جهت به خاطر احترام ویژه و قداستی که برای این ضرایح قائل هستند برخی علما آلوده کننده این ضرایح را مستحق تعزیر دانسته اند. (امام خمینی ره، ۱۳۶۹، ج ۲، ص ۹۹)

(د) تربت امام حسین (ع)

یکی دیگر از اشیاء مقدس در بین شیعیان تربت امام حسین (ع) می باشد و تنها خاکی است که فقها خوردن آن را برای مداوا تجویز نموده اند. (مجلسی، ۱۴۰۳، ص ۱۱۹) و در روایاتی دواي هر دردی شمرده شده است. امام جعفر صادق (ع) می فرماید: در خاک قبر حسین شفای هر دردی است و آن دواي اکبر است. (مجلسی، ۱۴۰۳، ص ۱۲۴)

۴. شخص توهین کننده

اشخصاصی که نسبت به مقدسات اسلام توهین می کنند، ممکن است مرد باشند یا زن.

در ماده ۵۱۳ قانون تعزیرات قانونگذار عنوان می کند: هرکس نسبت به مقدسات اسلام و یا هریک از انبیاء عظام یا ائمه طاهرین (ع) یا حضرت صدیقه طاهر (س) اهانت نماید اگر مشمول حکم سب النبى باشد اعدام می شود و در غیر اینصورت به

حبس از یک تا پنج سال محکوم خواهد شد. در این ماده قانونگذار از لفظ هرکس استفاده کرده و تفاوتی میان زن و مرد وجود ندارد و هر کس به مقدسات اسلام اهانت کند اگر مشمول سب النبى باشد اعدام می شود و اگر مشمول حکم سب النبى نباشد به حبس از ۱ الی ۵ سال محکوم می شود با توجه به ماده ۱۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ قانونگذار تعزیرات را درجه بندی کرده است و در ماده ۱۹ ق.م.ا قانونگذار عنوان می کند: مجازات های تعزیری به هشت درجه تقسیم می شود: و در تبصره ۲ ماده ۱۹ قانونگذار عنوان می کند: مجازاتی که حداقل آن منطبق بر یکی از درجات فوق و حداکثر آن منطبق با درجه بالاتر باشد، از درجه بالاتر محسوب می شود. لذا مجازات تعزیری ماده ۵۱۳ از تعزیر درجه ۵ می باشد. در ماده ۲۶۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ قانونگذار عنوان می کند: هرکس پیامبر اعظم (ص) و یا هریک از انبیاء عظام را دشنام دهد یا قذف کند سب النبى است و به اعدام محکوم می شود. و در این ماده نیز قانونگذار تفاوتی بین اشخاص قائل نشده است و از لفظ "هرکس" استفاده کرده است و اینکه توهین کننده مرد باشد یا زن به اعدام محکوم می شود. و در اصل نوزده قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران قانونگذار عنوان می کند: مردم ایران از هر قوم و قبیله ای که باشند از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ و نژاد و زبان و مانند اینها سبب امتیاز نخواهد بود. و اهانت به سایر مقدسات مذهبی در اسلام در اینجا مقدس معنای لغوی خود را دارد، و از این جهت اختلافی وجود ندارد اما در مورد اینکه معنای مطلق آن مراد است تا شامل هر چیزی بشود که مورد احترام است یا فقط به چیزهایی گفته می شود که از ارزش و احترام زیادی برخوردار هستند. اختلاف نظر وجود دارد. در قوانین موضوعه، واژه مقدس برای موضوعات مختلفی به کار رفته است. مانند ساحت مقدس روحانیت (مقدمه قانون اساسی) اماکن مقدس (ماده ۴۶ قانون تعزیرات ۱۳۶۲) مقام مقدس انبیاء و ائمه اطهار (ماده واحده قانون اصلاح قانون مطبوعات مصوب ۱۳۲۷) مقدسات اسلامی (ماده ۲۰ قانون ثبت احوال مصوب ۱۳۵۵) لباس مقدس روحانیت (ماده ۲۳ قانون بازسازی نیروی انسانی وزارتخانه ها) اهداف مقدس انقلاب اسلامی (ماده واحده قانون اجرای طرح نظام و تشکیلات اداری جمهوری اسلامی به مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۰) دفاع مقدس (قانون نحوه واگذاری سهام دولتی و متعلق به دولت به ایثارگران) اهداف مقدس جمهوری اسلامی ایران (ماده ۴۷ قانون مقررات استخدامی نیروی انتظامی) و این موارد اگرچه داری احترام زیادی هستند واژه و لفظ مقدس در آنها به کار رفته است، اما اهانت به آنها را نمی توان اهانت به مقدسات اسلام محسوب کرد. مثلاً اهانت به نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران، یا اهانت به دفاع مقدس، اهانت به برخی از اماکن مقدسه و نظایر اینها اهانت به مقدسات اسلامی محسوب نمی شود. (گلدوزیان، ۱۳۸۹، ص ۴۹۵)

۵. از لحاظ عنصر کیفری جرم

برای آنکه فعل انسانی جرم به شمار آید، باید نخست قانونگذار از این فعل را جرم شناخته و کیفری برای آن مقرر کرده باشد، علاوه بر این، این عمل یا ترک فعل عمل مشخص، باید توسط شخص ظهور و به مرحله فعلیت برسد و همچنین ارتکاب این عمل باید از روی علم و اختیار باشد. (اردبیلی، ۱۳۷۹، ج ۱، ص ۱۲۵) حقوقدانان معمولاً خصوصیات و شرایط تحقق یک جرم و عناصر آن را در سه عنصر قانونی، عنصر مادی، و عنصر روانی (معنوی) ذکر می نمایند.

الف) عنصر قانونی جرم اهانت به مقدسات

جرم توهین به مقدسات در قوانین کشور ما به طور صریح تا سال ۱۳۶۴ پیش بینی نشده بود و فقط در ماده ۱۳ لایحه قانونی مطبوعات مصوب ۱۰ مرداد ۱۳۳۴ آمده بود (هرکس مقاله ای مضر به اساس دین حنیف اسلام انتشار دهد به یک سال تا سه سال حبس جنحه ای محکوم می شود) با توجه به این که این جرم در لایحه قانونی مطبوعات پیش بینی شده بود زمان جرم اضرار به اساس دین حنیف اسلام تحقق پیدا می کرد که با یکی از وسایل نشریه از قبیل نطق، فریاد، مطالب کتبی، یا چاپی و... صورت گرفته باشد و دیگر موارد اهانت به دین مبین اسلام، که به صورت غیر مطبوعات صورت پذیرد را شامل نمی شد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی قانونگذار با تصویب قانونی جدید مطبوعات در تاریخ ۱۳۶۴/۱۲/۲۲ جرم توهین به مقدسات اسلامی را به طور صریح در ماده ۲۶ به شرح زیر پیش بینی کرد (هر کس به وسیله مطبوعات به دین مبین اسلام و مقدسات آن اهانت کند، در صورتی به ارتداد منجر شود حکم ارتداد در حق وی صادر می شود و اگر به ارتداد نینجامد، طبق نظر حاکم شرع بر اساس تعزیرات با وی رفتار خواهد شد.) مهم ترین مستند قانونی این جرم، ماده ۵۱۳ قانون مجازات اسلامی می باشد

که برای اولین بار این جرم را وارد قانون مجازات اسلامی کرد ، درحالی که قانون مجازات عمومی وقانون تعزیرات سال ۱۳۶۲ اشاره ای این جرم نداشتند . این ماده (۵۱۳ قانون مجازات اسلامی) مقرر می دارد : (هرکس به مقدسات اسلام ویا هریک از انبیاء عظام یا ائمه طاهرین (ع) یا حضرت صدیقه طاهره (س) اهانت نماید ، اگر مشمول حکم سب النبی باشد اعدام می شود و درغیر این صورت به حبس از یک تا پنج سال محکوم خواهد) منظور از مقدسات اسلام در درجه اول ذات باری تعالی و پس از آن همه مکان ها و چیزها و اشخاص هستند که از لحاظ موازین دین اسلام مقدس و قابل احترام محسوب می شوند مثل : قرآن کریم یا کعبه یا مزارپیامبر و امامان و یا شخصیت های مورد احترام سایر مذاهب که از نظر اسلام واجب التعظیم هستند (مثل حضرت مریم یا هاجر(س) و یا شخصیت های مذهبی(مثل حضرت ابوالفضل و یا علی اکبر، حضرت زینب یا خدیجه)(صادقی، ۱۳۸۹، ص ۱۶۴)

(ب) عنصر مادی جرم اهانت به مقدسات

قصد ارتکاب جرم تا وقتی که نمود خارجی ، عینی و مادی پیدا نکند قابل مجازات نیست ، به عبارت دیگر (عنصرمادی جرم) نمودار خارجی اندیشه و پنداری است که کاشف از قصد فاعل آن است و قانون آن را جرم می شناسد .(معین، ۱۳۷۱، ج ۴ ، ص ۴۲۹۱)و عنصرمادی اهانت به مقدسات اسلام ، انبیاء ، ائمه و حضرت زهرا (س) است که نمونه ها و مصادیق آن احصایی نیست که به صورت ترک فعل نیز امکانپذیر است . (زراعت ، ۱۳۸۱، ص ۵۱۳) و یکی از شروط تحقق آن است که قصد سوء با ارتکاب عمل خاصی دست کم به مرحله فعلیت برسد که در حقوق جزا از این شرط تحت عنوان عنصر مادی جرم بحث می شود . (اردبیلی، ۱۳۷۹، ج ۱، ص ۲۰۸)

(ج) عنصر معنوی جرم اهانت به مقدسات

ارتکاب یک عمل مجرمانه ، به خودی خود ، دلیل وجود عنصر روانی نیست . و در مواردی با آنکه عمل مجرمانه ای صورت می گیرد ، قانون مرتکب آن را به خاطر فقدان قصد مجرمانه یا مسئولیت جزایی قابل مجازات نمی داند .(صانعی ، ۱۳۷۲، ج ۱، ص ۳۰۴) اهانت نیز همچون سایر جرائم عمومی نیاز به سوءنیت و تعدد در عمل دارد و علاوه بر قصد آگاهانه نقض قانون جزا ، هدف تحقیر هم به عنوان سوء نیت خاص ، شرط تحقق جرم می باشد .(زراعت ، ۱۳۸۱، ج ۱، ص ۴۹۳) نکته ای که اهمیت دارد اهانت به مقدسات از روی غضب می باشد . برخی از فقهای معاصر در خصوص نقش عصبانیت و غضب در مجازات جرم اهانت به مقدسات مذهبی پاسخ داده اند . (اگر مدعی باشد که به خاطر شدت عصبانیت قصد مدلول کلام را نداشتند و ملتفت به لوازم کلام نبوده و بدون قصد از او صادر شده و احتمال صدق باشد حکم به کفر او نمی شود.) بنابراین کسی که از روی غضب و عصبانیت به مقدسات اسلام اهانت کند در صورتی که اراده کاملا از وی سلب گردد این موضوع رافع مسئولیت بوده لیکن اگر در حین اهانت دارای اراده باشد قابل تعقیب و مجازات می باشد (مرجانی ، ۱۳۸۶ ، ص ۱۹۲) در ورد عنصر معنوی جرم اهانت به مقدسات این است که لازم است توهین کننده علم اجمالی به قداست موضوع اهانت داشته باشد البته نیازی به علم تفصیلی (مثلا آگاهی نسبت به جایگاه و منزلت امر مقدس) نیست . در اینجا جهل موضوعی مصداق پیدا می کند که در متون فقهی در موارد و مصادیق زیادی رافع مسئولیت کیفری می باشد . به عبارت دیگر برخی از اهانت های صورت گرفته به مقدسات اسلام ، اهانت از روی شبهه بوده و نه قصد عداوت با دین مبین اسلام و یا تمسخر آن ، بنابراین برخی از فقها (نبودن شبهه) را شرط می دانند .(هندی اصفهانی، ۱۴۰۵، ج ۲، ص ۴۳۶) به این صورت که اگر مرتکب گمان می کند آنچه که می گوید یا عملی که انجام می دهد اهانت به مقدسات نیست یا جهل به آن باشد نمی توان او را به عنوان اهانت به مقدسات تعقیب کرد . این نظریه با قواعد حقوقی سازگار است ، زیرا جرم اهانت نیازمند سوء نیت خاص است که همان قصد تحقیر می باشد حال آنکه چنین قصدی در اینجا وجود ندارد . البته انگیزه هیچگونه نقشی در تحقق یا عدم تحقق عنصر معنوی جرم اهانت به مقدسات مذهبی ندارد و همچنین در مجازات یا تخفیف آن فاقد اثر است .(سعید مرجانی ، ۱۳۸۶، ص ۱۹۴) توهین در زمره جرائم عمدی محسوب می شود ، و عنصر معنوی یعنی وجود سوءنیت در آن شرط است . اهانت به محرمت دین و شعائر از عناوین قصديه محسوب می شود و اهانت بدون قصد معنا پیدا نمی کند هر چند برخی از اعمال بدون وجود قصد نیز اهانت به حساب می آیند . (بجنوردی ، ۱۳۷۶، ج ۵، ص ۲۹۶) جرم توهین و فحاشی از جمله جرایم عمدی است و منظور از آن علم و آگاهی مرتکب به

وهن آور بودن کردار یا گفتار یا نوشتاری است که به حیثیت و شرافت طرف لطمه وارد می‌سازد، علاوه بر این علم و آگاهی، عمد و قصد مرتکب به منظور هتک حیثیت و شرافت و حرمت طرف جرم لازم می‌باشد، بنابراین شخصی که اعمال توهین آمیز و وهن آور از او سر می‌زند، باید ضمن دارا بودن قصد لطمه زدن به حیثیت و آبروی دیگری عالم به موهن بودن عمل خود باشد و مقدس بودن طرف توهین باشد (شامبیاتی، ۱۳۹۲، ج ۱، ص ۵۲۶) لذا جرم توهین به مقدسات جرمی است مطلق و به صرف اهانت به یکی از مقدسات جرم مذکور محقق می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

جرم توهین از جمله جرائم برضد حیثیت معنوی اشخاص که معمولا ذیل جرائم علیه اشخاص بررسی و با توجه به کیفیت ارتکاب جرم و موضوع یا مخاطب جرم به توهین ساده و مشدد تقسیم می‌شود. لفظ مقدس ممکن است نسبت به یکسری عناصر مادی که مورد احترام عموم افراد یک جامعه قرار می‌گیرند مانند: خاک، سرزمین و گاهی لفظ مقدس نسبت به یک عنصر مادی از قبیل یک رویداد مهمی که در یک کشور صورت می‌گیرد و می‌افتد و مورد قبول و احترام غالب افراد یک جامعه است. مانند: دفاع مقدس که در مورد جنگ ۸ سال عراق علیه ایران و یا اینکه لفظ مقدس گاهی در مورد عناصری است که در یک دین و مذهب مورد احترام ویژه افراد آن جامعه هستند. مانند: خداوند، قرآن، پیامبر و... در دین مسلمانان و یا مانند: حضرت عیسی مسیح (ع) و حضرت مریم (س) و کلیسا در دین مسیحیت که مقدس و به طور خاص قابل احترام می‌باشند و جزو مقدسات دین مسیح به شمار می‌آیند به کار می‌رود. جرم توهین به مقدسات اسلام، مانند هر جرم دیگری دارای سه عنصر قانونی، مادی و معنوی می‌باشد. عنصر قانونی جرم توهین به مقدسات با توجه به ماده ۵۱۳ ق.م. اسلامی و ماده ۲۶ قانون مطبوعات است. در ماده ۵۱۳ صرفاً "اهانت به مقدسات اسلام" را مقنن جرم انگاری کرده است در حالی که در ماده ۲۶ مطبوعات علاوه بر "اهانت به دین مبین اسلام و مقدسات آن" دین مبین اسلام را نیز مقنن جرم انگاری کرده است. باید خاطر نشان کرد دین مبین اسلام یک مفهوم عام و کلی است لذا اگر شخصی به طور کلی و عام به کلیت دین مبین اسلام توهین کند می‌توان آن را به استناد ماده ۵۱۳ ق.م. توهین به مقدسات اسلام نیز برشمرد. فلذا طبق ماده ۵۱۳ چنانکه مشمول حکم ساب النبی باشد، طبق ماده ۲۶۲ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ محکوم به اعدام و در غیر اینصورت حبس به ۱۱ الی ۵ سال محکوم می‌شود. در ماده ۲۶ قانون مطبوعات توهین به مقدسات اسلام نیز در صورتی که به ارتداد بینجامد حکم ارتداد در مورد مرتکب جرم اعمال می‌شود و در غیر اینصورت طبق قانون تعزیرات، تعزیری می‌شود (طبق ماده ۶۹۸ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات). که مجازات تعزیر براساس ماده ۶۹۸ قانون تعزیرات خواهد بود. و در تعریف تعزیرات می‌توان گفت: تعزیرات منصوص شرعی مجازات‌هایی است که برای خاطیان و متخلفان از قوانین شرعی مانند ترک واجبات و ارتکاب محرمات به اجرا در می‌آیند و توهین به مقدسات، تعزیرات منصوص شرعی می‌باشد. اهانت به مقدسات برخلاف توهین ساده که موضوع ماده ۶۰۸ قانون تعزیرات است فقط جرمی علیه افراد نیست، بلکه اعتقادات، احکام و اشیاء نیز ممکن است موضوع این جرم باشد اما باید خاطر نشان کرد که میان توهین به اعتقادات و اشیاء و افراد و.. اسلام باید رابطه لازم و ملزوم وجود داشته باشد به گونه‌ای که بتوان گفت اهانت به آنها اهانت به اصل اسلام تلقی می‌شود. در صورتی مشمول ماده ۵۱۳ قانون مجازات اسلامی و ماده ۲۶ قانون مطبوعات توهین به مقدسات خواهد بود که عنوان مجرمانه خاصی در قانون نداشته باشد مانند ماده ۲۶۲ قانون مجازات اسلامی جرم سب النبی توهین به پیامبر یا ماده ۲۶ عنوان جرم ارتداد که دین مرتکب جرم در آن اهمیت دارد یا اینکه مشمول ماده ۲۵۴ ق.م. اسلامی عنوان جرم قذف پیدا نکند. باید عنوان کرد که تفکیک میان این جرائم با هم بسیار مهم است در صورت عدم عناوین مجرمانه آنگاه عنوان جرم ارتکابی را توهین به مقدسات اسلام باید دانست. اهانت نیز همچون سایر جرائم نیاز به سوءنیت و تعمد در عمد دارد و علاوه بر قصد آگاهانه نقض قانون جزا، هدف تحقیر هم به عنوان سوءنیت خاص شرط تحقق جرم می‌باشد و اگر کسی از روی عصبانیت و غضب به مقدسات اسلام توهین کند اگر اراده از وی کاملاً سلب شده باشد و فاقد اراده باشد قابل تعقیب نیست ولی اگر در حین ارتکاب جرم اهانت دارای اراده باشد می‌توان مرتکب جرم را قابل تعقیب و مجازات دانست و می‌توان عنوان کرد که جرمی است مقید است و

نیاز به نتیجه دارد. هرچند که بین حقوق دانان اختلاف است و برخی از آنها از جمله دکتر صادقی معتقد به جرم مطلق است و به صرف اهانت به یکی از مقدسات جرم مذکور تحقق می‌یابد و برخی دیگر از حقوق دانان از جمله دکتر زراعت معتقد به جرم مقید است و علاوه بر قصد توهین به یکی از مقدسات که سوءنیت عام است باید تحقیر کردن و بی ارزش کردن که همان سوءنیت خاص جرم است نیز ضروری است.

منابع

منابع فارسی

۱. اردبیلی، محمدعلی، ۱۳۷۹، حقوق جزای عمومی، انتشارات نشر میزان، ج ۱
۲. احسان بخش، صادق، ۱۳۷۰، آثارصادقین، روابط عمومی ستاد برگزاری نمازجمعه گیلان، ج ۸
۳. حسینی دشتی، سید مصطفی، ۱۳۷۹، معارف و معاریف دایره المعارف جامع اسلامی، موسسه قرآنی آرایه، ج ۹
۴. دهخدا، علی اکبر، ۱۳۷۳، لغت نامه دهخدا، انتشارات دانشگاه تهران، ج ۱۳
۵. زراعت، عباس، ۱۳۸۲، شرح قانون مجازات اسلامی (بخش تعزیرات) تهران ققنوس، ج ۱
۶. -----، ۱۳۸۷، قانون مجازات اسلامی در نظم حقوق کنونی، انتشارات ققنوس
۷. شامبیاتی، هوشنگ، ۱۳۹۲، حقوق جزای اختصاصی (جرائم علیه اشخاص)، انتشارات مجد، ج ۱
۸. -----، ۱۳۸۴، حقوق کیفری اختصاصی، انتشارات مجد،
۹. صانعی، پرویز، ۱۳۷۲، حقوق جزای عمومی، انتشارات گنج دانش، ج ۱
۱۰. قلعه کهنه، سید محمدعلی، ۱۳۳۹، اعتقادات صدوق، انتشارات آستان قدس رضوی
۱۱. معین، محمود، ۱۳۷۱، فرهنگ فارسی، موسسه انتشارات امیر کبیر
۱۲. میر محمد صادقی، حسین، ۱۳۸۹، حقوق کیفری اختصاصی جرائم علیه امنیت و آسایش عمومی، نشر میزان
۱۳. موسوی خمینی (ره)، ۱۳۶۹، تحریر الوسیله، ترجمه اسلامی، دفتر انتشارات اسلامی قم، ج ۲
۱۴. یوسفیان، حسن، شریفی، احمد حسین، ۱۳۷۷، پژوهشی در عصمت معصومان، تهران پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه،

ج ۱

منابع عربی

۱. قرآن کریم
۲. اصفهانی، بهاء‌الدین محمد بن حسن، فاضل هندی، ۱۴۰۵، کشف الثام، مکتبه مرعشی قم، انتشارات کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ج ۲
۳. بروجردی طباطبائی، حسین، ۱۳۶۷، جامع الاحادیث شیعه، مدینه العلم آیت الله خویی قم، ج ۱۵
۴. بجنوردی، حسن، ۱۳۷۶، قواعد الفقهیه، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تهران، ج ۵
۵. حرعاملی، محمد بن حسن، ۱۴۰۳، وسائل الشیعه الی التحصیل مسائل الشریعه، دارالحیاء التراث العربی بیروت، ج ۱۶
۶. خوری السرتونی، سعید، ۱۸۸۹، اقرب المورد فی فصح العربیه و الشولرد، مطبعه مرسلی السیویعیه بیروت، ج ۲
۷. خویی، ابوالقاسم، ۱۴۲۲، مبانی تکلمه المنهاج، مطبعه الاب نجف اشرف، ج ۴۱
۸. عاملی جبعی، علی بن احمد، (شهید ثانی)، ۱۳۷۸، الروضه البهینه فی شرح لمعه دمشقیه، انتشارات داوری نجف اشرف
۹. کلینی، محمد بن یعقوب، ۱۴۰۷، الکافی، دارالکتب الاسلامیه تهران، ج ۲
۱۰. مجلسی، محمدباقر، ۱۴۰۳، بحار الانوار، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ج ۷۱
۱۱. مکی عاملی، محمد بن جمال الدین (شهید اول)، ۱۳۸۴، لمعه دمشقیه، علی شیروانی، انتشارات دارالفکر قم

۱۲. نجفی، محمدحسن، ۱۳۶۳، جواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام، دارالحیاء التراث العربی بیروت، ج ۴۱
۱۳. هویدی، محمد، ۱۴۱۲، الرلیل المفهرس الفاظ قران کریم، دارالبلاغه بیروت